

Nova hrvatska gramatika

Dragutin Raguž: *Praktična hrvatska gramatika*. Medicinska naklada, Zagreb 1997.

212

Mnoge će zanimati kakvu upotrebnu vrijednost ima *Praktična hrvatska gramatika*, pogotovo što je autor u predgovoru napisao da je namijenjena svima. Prvenstveno je ta gramatika ipak namijenjena strancima jer sadrži jedan veći broj detaljnih opisa koji su za strance iznimno važni, kao što je to npr. dosad najdetaljniji opis značenja prijedloga, ali koji istovremeno izvornim govornicima uopće nisu potrebni jer već spontano raspolažu tim znanjem. Vrijedno je pohvale što je autor pisanjem gramatike namijenjene prvenstveno strancima nastojao pokriti dosad prazno mjesto u hrvatskoj gramatologiji. Također je vrijedno pohvale što se u gramatici nije povodio za raznim novinama i starinama koje se zadnjih godina pokušavaju uvoditi u hrvatski jezik i što je na više mjesta u gramatici izričito osudio takve pokušaje. Jasno je osudio i pokušaj remećenja već postignute i ustaljene hrvatske pravopisne norme riječima da takvo uvođenje pravopisnih dvostrukosti »samo nepotrebno stvara nered u pravopisu« (str. 454). Vrijedno je pohvale i to što se u skladu sa suvremenim gramatikama drugih jezika ova gramatika sastoji gotovo isključivo od sintakse i morfologije. No koliko prostora je autor dao opisivanju pojedine od tih razina, tome se može i prigovoriti jer je važnijoj — sintaksi — dodijelio samo sto stranica dok je ostalih više od tristo stranica pripalo morfologiji. Usporedimo li to s npr. najnovijom češkom gramatikom *Příruční mluvnice češtiny* (Prag 1996.), vidimo da je u njoj obrnuto: morfologija zauzima nešto više od sto stranica, a sintaksa čak tristo stranica.

I pregledu sadržaja gramatike može se prigovoriti da je mogao biti bolje strukturiran. Ovako upada u oči da pod naslovom *nepromjenljive riječi* nedostaju prijedlozi; zatim da su u istoj razini navedene upitne, izjavne, usključne i bezlične rečenice, iako su bezlične samo podvrsta svake od prethodnih triju; poglavlje o perfektu je tek nakon poglavlja o aoristu i imperfektu, a budući da se perfekt koristi neusporedivo češće od aorista i imperfekta, bilo bi logično da se u gramatici i opisuje ispred njih, a ne iza. No ti prigovori nisu ni usporedivi s razočaranjem koje čeka svakoga kad se udubi u čitanje gramatike. Tada će naići na tolike netočnosti, kontradikcije, nedosljednosti da će se zapitati kako je bilo moguće objaviti tako nedorađenu knjigu, i to u 5000 primjeraka. To je moguće samo u sredini u kojoj ne postoji dovoljna količina kritičnih lingvista, neophodna za funkcioniranje i uopće postojanje neke nacionalne lingvistike, u ovom slučaju hrvatske. Da bi se takvoj praksi učinio kraj, potrebno je ukazivati na nažalost brojne mane novih gramatika. Stoga ću ovdje i navesti svoje primjedbe o novoj, upravo objavljenoj *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* Dragutina Raguža.

Čitav opis glagola u gramatici pun je grešaka, npr. u rečenici *Priča s vama dva sata* autor za glagol *priča* navodi da je aorist (str. 182), ali to nije aorist nego prezent; aorist nije ni glagol *šetasma* u rečenici *Šetasma se malo uz obalu* (str. 182), nego je to imperfekt. Primjer kojim bi autor htio oslikati upotrebu prezenta, »Okolo polovice prosinca *krenu* Petar s obitelji u Zagreb, gdje otaše tri dana« (str. 179), uopće ne sadrži prezent, nego aorist. Iako je poznato da se aorist tvori od svršenih glagola, a imperfekt od nesvršenih, autor gramatike bez obzira na to tvori aorist i od nesvršenih glagola. Takvi aoristi zvuče donekle prihvatljivo samo u onim licima u kojima se dobiveni oblik podudara s oblikom imperfekta (ali čak i tada ne uvijek), a u onim licima u kojima se ne podudara, kao što su npr. 2. i 3. lice jednine, nikada ne zvuče prihvatljivo, usp. autorove aoriste: *on traja* (str. 182), od *jesti*

aoristi *ti je, oni ješe* (str. 209), od *mesti* aoristi *ti me, vi meste* (str. 211), od *pasti* aoristi *ti pa, on pa, ja pah, vi paste, oni paše* (str. 213), od *crpsti* aoristi *ja crpoh, ti crpe* (str. 215), zar su od *vući, sjeći, peći, moći* mogući aoristi *ti vuče, ti sječe, ti peče, ti može* (str. 216–217), od *ići: ti ide* (str. 219), od *trti: ti tr, on tr, ja terem*, od *otrti: ti otr, on otr, ja oterem* (str. 221), od *vreti: ti vre, oni vreše, ja vrijuh* (str. 222), od *zreti: ti zre, ja zrijuh* (str. 223), od *kleti: ti kle* (str. 224), od *žeti: ti že, on že, oni žeše*, od *žnjeti: ti žnje, on žnje, oni žnješe* (str. 225), od *piti: ti pi, on pi* (str. 228), od *šiti: ti ši, on ši, oni šiše* (str. 228), itd. sve do stranice 253. To je još jedan dokaz da se od nesvršenih glagola tvori samo imperfekt i da ne treba na silu od njih pokušavati izvoditi i aorist. A da je autor izvođenjem takvih oblika odstupio od svog u predgovoru najavljenog kriterija za prikazivanjem »suvremenoga živoga jezika«, nije potrebno posebno napominjati. I glagolski prilog prošli često zvuči neprihvatljivo kada ga autor tvori od nesvršenih glagola, npr. od *mesti* oblik *metavši* (str. 211), zatim *zebauši* (str. 215), *trvuši* (str. 221), *vreušti, vrijevši* (str. 222), *zrevši* (str. 223), *ževši, žnjevši* (str. 228) itd., ponovno do stranice 253. Za neke glagole ne zvuči prihvatljivo gotovo ništa od onoga što autor gramatike navodi, npr. zar se umjesto glagola *penjati se* govori *peti se* s oblicima *ti se pe, on se pe, oni se peše, ti se peše, on se peše, oni se pehu, on je pet, ona je peta, oni su peti, one su pete, pevši se* itd. (str. 226). Za glagol *prati* neprihvatljiv je i aorist *ti pra, on pra, oni praše* i svi imperfekti koje autor nudi *ti praše, on praše, oni prahu, ja perijah, ti perijaše, on perijaše, ja perah, ti perاشة, on perاشة* itd. (str. 230). Autor je u predgovoru naveo da je njegova gramatika i za strance i da će »njima biti od velike koristi« — što kad bi neki stranac povjerovao da se stvarno govori tako kako piše u gramatici i počeo tako govoriti?

Budući da je autor u predgovoru istakao da u gramatici uvijek nudi primjere iz »suvremenoga živoga jezika«, onda nije jasno što u njoj traže primjeri poput *dječina*

(str. 5), *tangi* (str. 11), *gradi, muži* (str. 17), *brav, čat, žmul* (str. 18), *kekasa* (str. 20), *šilježe, šilježeta* (str. 21), *kolesa* (str. 23), *tkotko* (str. 69), *tome dvoma/dvojema, trojema/troma djece* (str. 112), *spisati, spisivati* (str. 159), *sretem* (str. 165), *hoćah, hotijah* (str. 208), *bodijah* (str. 209), *pasijah* (str. 212), *pomožem* (str. 216), *vrhoh, vrše, vrsijah, vrsijaše, vrhavši* (str. 217), *zaobaći, predrijeti* (str. 220), *terijah* (str. 221), *čujah, čujaše, čujasmo* (str. 227), *tajah* (str. 236), *ništah* (str. 238), *tužijah* (str. 239), *idokle* (str. 267), *dosle* (str. 266), *nehmoli* (str. 296), *dedete, dederte* (str. 379)? Zašto se od *znakovi* navodi i oblik [vidjela je nekoliko] *znaka* (str. 17), a od *pojesti* i oblik *poje* (str. 209), od *pomesti* i oblik *pome* (str. 211), od *dovesti* oblik *dove* (str. 214), od *trti* imperativ *teri* (str. 221), od *piti* oblik *on je pit, mi smo piti* (str. 228)? Zar se koristi [nekoliko] *majaka, majka* (str. 46) umjesto *majki; bacaljaka* (str. 46) umjesto *bacaljki; vatara* (str. 47) umjesto *vatri; dvoje momčadi* ali ne u značenju 'dvije ekipe', nego u značenju 'dvije grupe momaka' (str. 22); [zadovoljan je tom] *kokošju* (str. 63), *noćju, doblju* (str. 64), *kčerju* (str. 66), *večerju* (str. 65) itd.?

Od početka do kraja gramatike vidljiva je nedosljednost kriterija, kakva ni u neznanstvenoj gramatici nije prihvatljiva. Ako je u tabeli zamjenica (str. 68) navedeno za *što* da je imenička zamjenica, zašto to nije učinjeno i za *tko* jer *tko* je također imenička zamjenica. Ako je u tabeli za zamjenice *ovaj, taj, onaj* istaknuto svojstvo pokaznosti, zašto to nije učinjeno i za zamjenice *ovakav, takav, onakav i ovoliki, toliki, onoliki* jer i one su pokazne zamjenice. Umjesto toga kod njih je istaknuto svojstvo kvalitete i količine, ali onda je prema istom kriteriju trebalo kod prvih istaknuti svojstvo predmetnosti, što nije učinjeno. Očito je da su kriteriji potpuno nedosljedno provedeni i da su izmiješane različite razine — trebalo je prvo sve tri skupine zamjenica obuhvatiti kao pokazne, a zatim je unutar pokaznosti trebalo provesti potpodjelu na predmetnost, kvalitetu i količinu. I u tabeli zamjeničkih priloga (str. 266–267) kriteriji nisu dosljedno

provedeni: ako je jedna skupina priloga obuhvaćena pod »vrijeme«, druga pod »prostor«, zašto su onda treća i četvrta skupina ostale neobilježene? Treću skupinu, s priložima tipa *kako*, trebalo je označiti kao »način«, a četvrtu, s priložima tipa *koliko*, trebalo je označiti kao »količina».

Neujednačenost kriterija vidljiva je i u opisu padeža, gdje se npr. za dativ navodi da izražava pod 1. *namjenu, usmjerenost*, pod 2. *korist ili štetu*, a pod 3. *dopunu pridjevima i priložima* (str. 136). Očito je da su prve dvije skupine dobivene na osnovi semantičkog kriterija, a treća nije više dobivena na osnovi tog kriterija, nego sintaktičko-formalnog. Zbog toga dolazi do kontradikcije da se predstavnici treće skupine ustvari podudaraju s predstavnicima prve ili druge skupine i postavlja se pitanje zašto je primjer *Dobri su joj* naveden kao predstavnik druge skupine, a primjer *Draga mu je* kao predstavnik treće, kad između tih dvaju primjera nema nikakve razlike. Jednaka izmiješanost kriterija prisutna je i u opisu drugih padeža, npr. kod lokativa su navedene skupine *vrijeme, okolnost, sredstvo, atribut* (str. 148–149), od kojih su prve tri dobivene na osnovi značenja, a kod četvrte nije za kriterij uzeto značenje, nego sintaktička funkcija. Posljedica je kao i kod dativa: nema razlike između primjera iz četvrte skupine i npr. iz druge skupine te nije jasno kako je autor mogao razdvojiti u različite skupine primjere *šetnja na kiši* i *čovjek na smrti* kad i jedan i drugi imaju i značenje *okolnosti* i sintaktičku funkciju *atributa*.

Kad je riječ o sintaktičkim funkcijama, nije pretjerano reći da autor pokazuje neznanje na kakvom bi mu i osnovnoškolci mogli pozavidjeti. Ustaljeno je i poznato još iz osnovnoškolskih udžbenika da termini atribut, priložna oznaka, subjekt, predikat, objekt označavaju funkciju, a termini imenica, pridjev, glagol, prilog, veznik, pridlog itd. označavaju vrstu riječi. Ista vrsta riječi, npr. imenica, može se pojaviti u različitim funkcijama: kao atribut (*uspjeh TRGOVCA*) kao imenski predikat (*on je TRGOVAC*), kao subjekt (*TRGOVAC je*

star), kao priložna oznaka (*kapa je bila NA TRGOVCU*). Kako onda autor gramatike može izmiješati termine koji pripadaju dvjema različitim razinama i reći da je atribut imenski predikat »atribut (imenski predikat) *On je trgovac*« (str. 5), »to su predikativni atributi« (str. 326), »priložna se oznaka veže za predikat, ali služi i kao atribut uz imenice« (str. 328) — pa ne može atribut biti predikat, ne može priložna oznaka biti atribut, nego jedna od vrsta riječi stoji u funkciji predikata ili priložne oznake, npr. imenica! Da autor ne razdvaja termine jedne razine od termina druge razine i time upada u kontradikcije potvrđuje i njegova rečenica da je glagol »dopunjen imenskom riječju ili prilogom, priložnom oznakom« (str. 325). Imenska riječ i prilog označavaju razinu vrsta riječi, a priložna oznaka označava razinu funkcije. U toj funkciji se mogu pojaviti i imenska riječ i prilog. Zato nije moguće reći da je glagol dopunjen ili imenskom riječi ili priložnom oznakom, npr. u primjeru *Oni su u gradu* dopuna glagola *su* glasi *u gradu*, a to je istovremeno i imenska riječ i ima funkciju priložne oznake.

Za povezanost između subjekta i predikata, koja se u našem jeziku očituje slaganjem u licu, broju pa čak, za razliku od mnogih drugih jezika, i u rodu, autor kaže da se sastoji »samo« u tome i da »među njima nema drugih znakova veze« (str. 328) — zar postojeći znakovi veze nisu već brojniji u usporedbi sa znakovima u npr. engleskom, njemačkom ili mnogim drugim jezicima? Osim toga kakvi drugi znakovi veze bi još uopće mogli biti? U poglavlju o slaganju subjekta i predikata autor tvrdi da predikat nakon priloga *koliko* uvijek pokazuje jedninu bez obzira na to je li imenica koja dolazi s *koliko* u genitivu jednine, npr. *kruha*, ili množine, npr. *kruhova* (str. 361). Ali kako da nas u to uvjere autorovi primjeri *Koliko ćete kruha? Koliko ćete kruhova?* kad u njima predikat očito pokazuje množinu *ćete*? Predikat bi pokazivao množinu i da je u prvom licu, npr. *Koliko ćemo kruha? Koliko ćemo kruhova?* Neshvatljivo je da autor primjerima koji bi trebali oslikati njegovu tvrdnju po-

bija svoju tvrdnju kao što je neshvatljivo kako je autoru moglo promaći da subjekt u njegovim primjerima nema nikakve veze s *koliko* nego da on glasi *vi/Vi, Koliko ćete vi/Vi kruha?*, i da je prema tome sasvim prirodno da predikat pokazuje množinu jer on se slaže sa subjektom. Jedninu bi pokazivao samo kad bi i subjekt bio u jednini, npr. *ti: Koliko ćeš ti kruha? Koliko ćeš ti kruhova?*

Kada u imenskom predikatu dolazi nominativ a kada instrumental, autor pokušava dovesti u vezu s razlikom imenica/pridjev (str. 119) — ne spominje, nažalost, da upotreba nominativa ili instrumentala prije svega ovisi o glagolu i da je uz određene glagole moguć samo nominativ bez obzira na razliku imenica/pridjev, npr. uz glagol *biti: Ona je Njemica/pametna*. *Ona je Njemicom/pametnom. Između genitiva u *opomena učitelja* i *pitanje gospodina Jurića* nema nikakve razlike, pa nije jasno zašto se prvi od njih u gramatici smatra posvojnim genitivom a drugi subjektivnim genitivom (str. 120). Pogrešno su pod partitivni genitiv ubrojene rečenice sa *žao* (str. 121) — da se tu ne radi o partitivnosti potvrđuju rečenice poput *Žao mi je majke/oca*, gdje ne može biti ni riječi o nekom dijelu *majke* ili *oca*. Nakon primjera u gramatici *Nećemo više kruha, Nema Ivana, Nije bilo vode* ne može slijediti izjava »u takvim se slučajevima mogu napraviti i konstrukcije s nominativom« (str. 121) — sami primjeri pobijaju izjavu koja nakon njih slijedi jer nominativ u njima nije moguć: *Nema više kruh, *Nema Ivan, *Nije bila voda. Postoje, naime, stroga pravila koja diktiraju upotrebu nominativa ili genitiva u takvim rečenicama, a koja u gramatici nisu navedena. Pri opisu upotrebe glagola *imati* sa značenjem 'postojati' autor kaže da dolazi s genitivom (str. 378), međutim nije naveo ograničenje od tog pravila, a to ograničenje bi moralo glasiti: isti taj genitiv uz *imati* je nepravilan ako se radi o brojivoj imenici u jednini u potvrdnoj rečenici, usp. neprihvatljivost rečenice s genitivom **Pored kavane ima jednog kina*, koja bi trebala sadržavati nominativ *Pored kavane ima jedno kino*. Za

instrumental u sljedećim primjerima autor kaže da je vršitelj radnje, ali zar može *postupak* u *iznenadena njegovim postupkom* biti vršitelj radnje, zar to može biti *blato* u *zaprljan blatom* (str. 152)? Među dvovidnim glagolima naveden je i *vjenčati* (str. 158), što je pogrešno jer on nema nesvršeni vid pa nije moguće na pitanje *Što radiš sada?* odgovoriti *Sada vjenčam.

Iz definicije u gramatici ne vidi se razlika između imenica *Ivan, Ana, Zadar* i imenica *žena, zec, list* jer je autor prve definirao da »upućuju na pojedinačno« a druge da »označuju jedno (pojedinačno)« (str. 4) i time definicijom izjednačio vlastite imenice i dio općih imenica. Također nije jasno kod zbirnih imenica kako »treba razlikovati zbirne po značenju od imenica koje su i tvorbeno zbirne, tj. nastale sufiksacijom od osnovnih imenica« (str. 4) kad je i imenica koju autor navodi u prvoj grupi, *stanovništvo*, jednako nastala sufiksacijom od osnovne imenice *stanovnik* kao što je i imenica u drugoj grupi *telad* nastala sufiksacijom od *tele*. Autor ne navodi kada pod pojmom roda misli na gramatički rod, a kada na prirodni, nego jednako pod muškim rodom navodi grupu imenica u kojoj su i *auto, tango* (str. 8) i u kojoj se stoga mora raditi o gramatičkom muškom rodu, i grupu u kojoj su *vojvoda, Nikola*, u kojoj se ne može raditi o gramatičkom muškom rodu jer je njihov gramatički rod ženski. Nije navedeno da pravilo o jednakosti nominativa i akuzativa kod imenica muškog roda u jednini kad označavaju nešto neživo (str. 9) ne vrijedi za imenice *mrtvac, pokojnik*, koje iako označavaju nešto neživo nemaju akuzativ jednak nominativu, npr. *Vidim mrtvaca, pokojnika*. Za imenicu *večer* autor tvrdi da može biti i muškog roda (str. 23), međutim ona ne može biti muškog roda jer se ne deklinira kao muški rod, usp. *nema muškarca, *nema večera, govorim o muškarcu, *govorim o večeru*.

Zašto se za zamjenice *ja, ti, mi, vi* u gramatici tvrdi da su imenice (str. 67) kad nemaju ni deklinaciju imenica ni imenički stalan gramatički rod, usp. uz imenicu *majka* glagol uvijek mora oblikom pokazi-

vati ženski gramatički rod *Majka je došla*, a uz *ja* može pokazivati bilo ženski bilo muški rod *Ja sam došla*, *Ja sam došao*. Za te zamjenice je trebalo reći da imaju istu sintaktičku funkciju kao imenice. U gramatici je opisana upotreba raznih tipova neodređenih zamjenica (str. 70–72), ali nije opisana upotreba najčešćeg tipa takvih zamjenica, onoga s prefiksom *ne-*, npr. *netko*, *nešto*. Kakvog smisla ima dvostruko navođenje deklinacije zamjenica *ovo*, *to*, *ono* u gramatici (str. 76 i 79) kad te zamjenice čak i u različitim funkcijama imaju istu deklinaciju? To se, uostalom, vidi i kada se usporede obje tabele njihove deklinacije u gramatici. Za riječ *osim* autor tvrdi da je ne samo prijedlog nego i prilog (str. 130), ali ona nije prilog jer za razliku od drugih prijedloga koji su i prilozi, npr. *prije*, *poslije*, ne može samostalno služiti kao odredba nekog ličnog glagolskog oblika, usp. *On je došao prije* i **On je došao osim*. Iz priložnog karaktera neke riječi uopće ne proizlazi da nakon nje slijedi nominativ kako autor sugerira govoreći za jednu riječ da je »prilog, što znači da iza nje tada slijedi nominativ« (str. 130) — ina mnogih priloga čak mora slijediti genitiv, npr. *mного/malo/dosta/nekoliko studenata*, a ne može nominativ *studenti*.

Među deminutivima ili umanjenicama poput *psetance*, *pisamce* navedeno je i *jaje* (str. 22), ali ono nije deminutiv — potvrda tome je i što od *psetance*, *pisamce* nije moguće dalje praviti umanjenice, a od *jaje* je moguće napraviti umanjenicu *jajašce*. Suglasnici *č*, *ž*, *š* su nepčani, a ne »prividno nepčani« (str. 10) i onda kad nastanu palatalizacijom. Riječi *dvoje*, *troje* autor naziva imenicama (str. 105), ali one to ne mogu biti jer ili nemaju nikakvu deklinaciju ili, ako je imaju, onda nije imenička. Ni riječ *pola* nije imenica, kako ju je autor gramatike nazvao (str. 346), nego je ona nepromjenjivi prilog. Prikaz deklinacije broja *oba* (str. 109) nije ispravan — kad se broju *oba* doda jedan od nastavaka navedenih u gramatici, *-ju*, dobiva se točan oblik *obaju*, a kada se doda drugi nastavak, *-ma*, dobiva se netočan oblik: *njima* *obama umjesto *njima oboma*. Općenito tvrd-

nja da »buduću radnju izražava prezent (i svršenih i nesvršenih glagola)« (str. 180) nema praktičnu vrijednost jer za prezent buduće radnje govornik često uopće ne može birati između svršenog ili nesvršenog glagola, nego mora upotrijebiti nesvršeni, usp. primjer s nesvršenim glagolom *Vlak polazi sutra ujutro* i sa svršenim **Vlak pođe sutra ujutro* — postoje pravila kada u prezentu buduće radnje mora doći nesvršeni glagol, a ona u gramatici nisu navedena. Također nema praktičnu vrijednost ni općenita tvrdnja da se »prava zabrana izriče negacijom imperativa: *Ne radi*, *Ne pričaj*« (str. 191) — takvu zabranu moguće je izricati samo pomoću nesvršenih glagola, a to u gramatici nije rečeno, usp. neprihvatljivost zabrana sa svršenim glagolima **Ne uradi*, **Ne ispričaj*.

Za čestice *evo*, *eto*, *eno* pogrešno je rečeno da se »slažu i s akuzativom« (str. 285) — one ne dolaze s akuzativom *Evo ti knjigu i čašu*, nego s nominativom *Evo ti knjiga i čaša*, što u gramatici nije spomenuto. Autorovo razdvajanje skupine u kojoj *evo*, *eto*, *eno* »upućuju na glagolsku radnju« od skupine u kojoj se te riječi »ponašaju kao koordinirana rečenica« nije uvjerljivo kad se pogledaju primjeri kojima to oslikava jer između predstavnika prve skupine *Evo dolazi* i predstavnika druge skupine *Evo on neće ništa da radi* nema razlike. U prvom primjeru izostavljen je subjekt, a u drugom nije, u prvom primjeru upotrijebljena je potvrdna, a u drugom negirana, i to voljna, rečenica, upotrijebljeni su različiti glagoli u tim primjerima — ali sve te namjerno napravljene površinske razlike kako bi primjeri izgledali što različitiji nisu dovoljne da bi se govorilo o dvjema različitim upotrebama riječi *evo*. Jer i u prvom primjeru možemo staviti izostavljeni subjekt i dobiti *Evo on dolazi* — kakva je razlika u upotrebi riječi *evo* između te rečenice i *Evo on neće da radi*? Isto tako, u drugom primjeru možemo izostaviti subjekt *Evo neće da radi* — kakva je razlika u upotrebi riječi *evo* između te rečenice i *Evo dolazi* odnosno njene negirane, voljne verzije *Evo neće da dode*? O priložima je u gramatici navedeno da stoje

uz glagole, pridjeve, priloge i rečenice (str. 265), ali nije rečeno da stoje i uz imenice i zamjenice kao što je to slučaj npr. s prilogom *tamo* u sljedećim rečenicama: *Onaj čovjek tamo izgleda mi poznat, Onaj tamo izgleda mi poznat.*

Poznato je da su priložna značenja mjesto, vrijeme, način, količina, učestalost, pa nije jasno kako autor gramatike za riječi *i*, *a*, *da* bez obrazloženja može tvrditi da imaju i priložno značenje (str. 295), pogotovo što je i sam u poglavlju o priložima nabrajao upravo navedena značenja (str. 265). Zar se značenje *i*, *a*, *da* može poistovjetiti sa značenjem mjesnog priloga *ovdje* ili sa značenjem vremenskog priloga *sutra*, ili sa značenjem načinskog priloga *brzo*, ili količinskog *mnogo*, ili priloga učestalosti *rijetko*? Način kojim autor nastoji uvjeriti čitatelja da između veznika *a* i *ali* postoji razlika ponekad je toliko neuvjerljiv da čak sugerira suprotno iako svatko od nas, naravno, zna da postoji razlika između *a* i *ali*: autorov primjer *To je napravio on, ali ne ja* (str. 296) uopće ne dokazuje da *ali* naglašava riječ *napravio* a ne kontrast *on/ja*, a upravo takvo naglašavanje bi, prema riječima autora, trebalo biti osnovna razlika između *ali* i *a*. Drugi primjer *On je to napravio. — Ali ja?* ne samo da ne dokazuje da *ali* naglašava *napravio* umjesto kontrasta *on/ja* nego navodi čitatelja da se zapita i o suvislosti primjera.

U gramatici se za *to*, *ono*, *opet*, *ipak*, *i pored toga*, *svejedno*, *uz(a) sve to* kaže da su veznici (str. 297 i 299), ali te riječi nisu veznici jer se ispred njih mora staviti neki pravi veznik kada se rečenice žele formalno povezati, npr. veznik *ali* ili *kad*: *Mnoge stvari je naučio, ali to nije znao / ali opet nije položio ispit / ali ipak nije položio ispit / kad ono nema profesora / ali i pored toga nije položio ispit / ali svejedno nije položio ispit / ali uza sve to nije položio ispit.* Za riječ *i* autor kaže da se može utvrditi kada se *i* odnosi na jednu riječ u rečenici, a kada na čitavu rečenicu tako da se primijeni test promjene redosljedaja riječi: *i* koje se odnosi na jednu riječ ostaje uz tu riječ ako se promijeni redosljed riječi, što autor oslikava primjerima **I** *ti ćeš s nama ići*, **S**

nama ćeš ići i ti, a *i* koje se odnosi na čitavu rečenicu ostaje stalno ispred čitave rečenice bez obzira na mijenjanje redosljedaja riječi u njoj, što autor oslikava primjerima **I** *ti ćeš s nama ići*, **I** *s nama ćeš ti ići*, **I** *ići ćeš ti s nama* (str. 307). Kako onda objasniti zašto svaki od tih triju primjera ima potpuno različito značenje iako bi svi morali imati isto značenje ako se *i* u njima odnosi na čitavu rečenicu a ne samo na riječ koja uz njega stoji — prvi primjer znači 'i ti, a ne samo on', drugi znači 'i s nama, a ne samo s njima', treći znači 'i ići ćeš, a ne samo planirati'? Pa jedino što je u primjeru mijenjano jest koja riječ stoji neposredno uz *i*: u prvom primjeru neposredno uz *i* stoji *ti*, u drugom stoji *s nama*, u trećem *ići*. Očito je dakle da je razlika u značenju rečenica rezultat razlike u tome koja riječ stoji neposredno uz *i*. Što je to onda nego dokaz da se *i* u tim primjerima *i* odnosi na riječ koja stoji neposredno uz njega, a ne na čitavu rečenicu kako bi htio autor gramatike!

Zašto su u nabranjanju povratnih zamjenica iza *se/sebe*, *svoj* stavljene tri točke (sr. 67) kad drugih povratnih zamjenica osim tih dviju nema? Zašto je naveden oblik pokazne zamjenice *tolik* (str. 67) kad se on ne koristi, a nije naveden oblik *toliki*, koji se koristi? Za štokavski dijalekt piše da je »geografski središnji hrvatski dijalekt« (str. 1), a upravo geografski nije središnji. Kao razlog zašto jezik treba zvati *hrvatskim jezikom*, a ne *hrvatskim književnim jezikom* autor navodi osamostaljenje države (str. 2), a ne pravi razlog, a to je da naziv *hrvatski književni jezik* sugerira samo jedan funkcionalni stil hrvatskoga jezika, naime, književnost, pa se takvim nazivom nepotrebno sužava funkcionalnost jezika jer jezik se sastoji od niza stilova, među kojima su i znanstveni, novinski, administrativni, razgovorni. *Dragec* je ubrojen u »posuđena muška imena« (str. 14) iako pod pojmom »posuđena« obično mislimo na imena poput *Manfred*, *Denis*. Poznata činjenica da se predikat slaže sa subjektom izokrenuta je u gramatici u tvrdnji da se »subjekt slaže s predikatom« (str. 346). Prilog je najavljen kao »jednak od-

redenom liku pridjeva sr. roda«, a napisan je u neodređenom liku »pametan — pametno; blag — blago; težak — teško« (str. 271). O izgovoru futura autor kaže da »pjevat ću ne treba izgovarati odvojeno, s istaknutim *t*, nego kao jednu riječ: *pisaću*« (str. 188) — zar ne bi ipak bilo logično da skraćivanje u jednu riječ od *pjevat ću* ima za rezultat *pjevaću*, a ne *pisaću*? Glagolski oblik *stāni* najavljen je kao primjer imperativa koji ima uzlazni naglasak, a napisan je sa silaznim naglaskom (str. 192).

Iako nema nikakve razlike između *o* u *O, moj sinko!* i u *O, ljudi moji!*, autor *o* iz prvog primjera svrstava u skupinu kratkih uzvika, a *o* iz drugog primjera u skupinu dugih uzvika (str. 288). Zavisna rečenica uvedena veznikom *da* koju autor najavljuje kao načinsku *Govorili su tiho da se muha mogla čuti* (str. 301) uopće nije načinska, nego posljedična jer sadržaj zavisne rečenice *da se muha mogla čuti* nesumljivo je posljedica onog tihog govorenja u glavnoj rečenici. Vremenske zavisne rečenice s *dok* opisane su da izražavaju »trajanje do određenoga trenutka, kad počinje radnja glavne rečenice« (str. 304), no umjesto »počinje« trebalo bi pisati da radnja glavne rečenice *završava*, kao što se vidi i iz primjera u gramatici *Ja ću ovo obaviti dok ti doneseš kruh*, gdje radnja obavljanja iz glavne rečenice *završava* onog trenutka kad se donese kruh. Upotreba neodređenog pridjeva normirana je riječima »u takvim oblicima osobito je potrebno da je pridjev neodređenoga vida, iako se ni određeni ne može isključiti« (str. 404) — ali kako može i neodređeni biti »osobito potreban« i istovremeno da se određeni ne može isključiti. Nakon što je autor rekao da se zbirne imenice ne mogu brojati (str. 4), na sljedećoj stranici navodi zbirnu imenicu *braća*, i to kao brojivu *dvoja braća*. Ne samo da se takvo brojanje uopće ne koristi nego se na taj način »mogu« brojati i druge imenice koje je autor naveo kao zbirne i nebrojive, npr. *dvoja telad*. O promjenama prozodijskog tipa kaže »u većini slučajeva riječ je samo o promjeni naglaska ili dužine, ali i promjeni mjesta naglaska« (str. 9) — to više nije »samo«! Prvu temu u

poglavlju pod naslovom *Alternacije padežnih nastavaka* započinje riječima da se ne radi o alternaciji (str. 9) — zašto je onda opisuje u poglavlju o alternacijama? Riječi *svoje, čije, sućije* prvo opisuje kao posvojne zamjenice (str. 68), a kasnije u knjizi bez obrazloženja kaže da su posvojni pridjevi (str. 112) — ako je pritom mislio na kriterij deklinacije, onda bi prema tom kriteriju i za većinu drugih zamjenica mogao reći da su pridjevi, a ipak ih je i on sam sve ubrojio u zamjenice. Zašto su prikazani kao dva odvojena glagola s različitim značenjem *mètem, mèteš, mète... i métem, méteš, méte...* (str. 211) kad ovi drugi oblici nemaju nikakvu upotrebnu vrijednost i njihovo značenje se može samo nagadati? Značenje prvog dijela rečenice u »*Povlačeći ručicu, možeš stroj zaustaviti.*« opisano je kao pogodbeno (str. 194), ali ono može biti i načinsko. Za glas *r* je krivo rečeno da je samoglasnik kao *a, e, i, o, u* (str. 452) — glas *r* za razliku od samoglasnika ne može sam tvoriti jednu riječ. Umjesto toga trebalo je reći da se *r* pojavljuje u ulozu nosioca sloga kao i samoglasnici.

Tvrđnju autora da *kako* »uvijek zastupa rečenicu (iako je ponekad eliptična)« (str. 310) potvrđuje drugi po redu njegov primjer *Kako danas, tako i sutra*, u kojem je glagol izostavljen i ta eliptična rečenica »zastupa« neeliptičnu rečenicu *Kako je danas, tako će biti i sutra*, ali prvi njegov primjer opovrgava istu tvrdnju *Kako budeš radio, tako će ti i biti* jer je u njemu glagol prisutan i *kako* ne zastupa neku drugu neeliptičnu rečenicu. Za dozivanje autor navodi da se obično ispred vokativa nalazi uzvik *o*, npr. *O, Ivane!* (str. 119), a ne spominje još češći uzvik *Hej, Ivane!*. U opisu bezličnih rečenica kaže da se u rečenicama *Pada, Sviće*, »na subjekt i ne pomišlja« (str. 375) — ali navedene rečenice ne samo da mogu imati subjekt nego čak mogu imati nekoliko različitih subjekata: *Pada kiša, Pada snijeg, Sviće dan, Sviće zora*.

U gramatici ne samo da nije naveden podatak da se jedino određeni oblik pridjeva koristi nakon posvojne ili pokazne zamjenice (str. 329–332) nego autor poka-

zuje da mu to pravilo uopće nije poznato time što ispred primjera s posvojnomo zamjenicom *On je moj stari prijatelj* izričito kaže da je moguć i određeni i neodređeni oblik pridjeva (str. 331), iako je i sam naveo određeni oblik *stari* u tom primjeru i iako neodređeni oblik *star* ne bi bio moguć *On je moj star prijatelj*. Nije jasno zašto su u različite tipove indirektnog objekta svrstani primjeri *početi s radom* (svrstan je u instrumental) i *razgovarati s kime* (svrstan je u prijedložni izraz) (str. 334–335) kad među njima nema nikakve razlike. Tvrdnju da se atribut ne ponavlja »kad je zajednički za različite imenice« prati nimalo uvjerljiv primjer *Mladi učitelj i profesor stigli su u školu* (str. 338) — u tom primjeru se uopće ne mora misliti da je atribut *mlad* zajednički i učitelju i profesoru, nego se za profesora jednako može misliti i da je star.

Autor dijeli posljedične rečenice na obavezne i neobavezne, a razlika između njih bila bi u tome što u obaveznoj rečenici nema riječi *takav*, a ispred neobavezne može stajati ta riječ (str. 429). Odmah upada u oči da takvim definiranjem razlike uopće nije definirana razlika jer za obaveznu rečenicu je rečeno da »u njoj« nema riječi *takav*, a za neobaveznu nije rečeno da »u njoj« ima te riječi, nego da »ispred nje« može stajati ta riječ, što znači da možda i ispred jedne i ispred druge može stajati ta riječ. To se potvrđuje i kada se pogledaju autorovi primjeri. Obavezna bi prema njemu bila rečenica *Bili smo umorni da nismo mogli ni večerati*, a neobavezna bi bila *Bila je sva nesretna, takva da joj nije bilo ni do čega* — kao što u drugom primjeru ispred veznika *da* može stajati *takav*, jednako može i u prvom primjeru *bili smo umorni, takvi da nismo mogli ni večerati*, što znači da autor razliku između obaveznih i neobaveznih posljedničnih rečenica uopće nije definirao.

Na imenici *Mirko* nalazi se u gramatici krivi naglasak, dugosilazni *Mirko* (str. 9), a trebao bi biti dugouzlazni *Mírko*. Tako je i na zamjenici *njézin, njézina* (str. 68, 81, 83), a trebalo bi biti *njézin, njézina*. Krivi naglasak je i na aoristima *zadržā,*

popriča (str. 182), a trebalo bi biti *zadržā,* *pōpriča*; zatim na *pročitao* (str. 204), gdje bi naglasak trebao biti *prōčitao*; na imenici *poljoprívreda* (str. 447) trebao bi biti naglasak *poljoprívreda*. Propušteno je reći da se na riječi *nĳedan* (str. 85) ostvaruje i naglasak *nĳédan*, na *najzelēniji* (str. 92) i naglasak *nājzelēniji*, na *najpamētniji* (str. 271) i naglasak *nājpamētniji*. Nedostaje naglasak na zamjenicama *on* i *oni* (str. 187). Umjesto *pōlako* (str. 276) uobičajeniji je naglasak *poláko*. Neobično je pomicanje naglasaka s imenice na prijedlog u primjeru *Došli su pŕed banku* (str. 450). Krivo je rečeno da se dativ jednine imenice *grad* razlikuje po naglasku *grādu* od lokativa jednine *grādu* (str. 449) — i dati i lokativ imaju naglasak kakav je naveden za lokativ.

Nepotrebno česta je u gramatici neusklađenost rečenica, koja otežava razumljivost teksta, npr. autorova rečenica započinje subjektom u množini, *imenice*, prvi predikat također pokazuje množinu, *imaju*, ali zašto onda drugi predikat umjesto također množine *nemaju* pokazuje jedninu *nema*: »Imenice *gospodin* i *vlastelin* imaju množinu *gospoda, vlastela* (formalno imenice ž. roda u jednini), a nema obične množine.« (str. 20). Potpuno isti slučaj je i u rečenici »Odnosni zamjenički pridjevi *kakav* i *kolik* dolaze... i pritom se naslanja, odnosi na...« (str. 403) umjesto *naslanjaju, odnose*. Nadalje, umjesto nominativnog oblika *promjena* stoji »promjene po drugoj deklinaciji, koja zahvaća DLjd e-deklinacije, nije dosljedna« (str. 48) pa time nema ni neophodnog slaganja subjekta *promjena* s predikatom *nije dosljedna*, a o relativnoj rečenici se tek nakon što se razmisli može zaključiti da se ne odnosi na imenicu *deklinacija*. S tim su povezane i metodičke nedoradenosti: ako npr. nakon podatka u gramatici da imenice ponekad imaju izmijenjeno značenje u jednini dolazi »npr.«, onda se očekuju primjeri upravo takvih imenica, međutim od navedenih sedam imenica samo jedna ima izmijenjeno značenje u jednini, i to *momak* — *momčad* (str. 22). Kada se prvi puta navodi jedno pravilo, potrebno je odmah navesti i

iznimke ako ih ima, a ne da se tek tridest stranica kasnije kaže da ima iznimaka i definira koje su kao što je to slučaj s pravilom o deklinaciji dvosložnih muških vlastitih imena (str. 9 i str. 43). Zašto se iznimke *Anka* — *Anki*, *baka* — *baki* itd. u *e*-deklinaciji najavljuju riječima o promjeni *k, g, h + e > č, ž, š* (str. 48) kad se uopće ne radi o iznimkama od te promjene, nego o iznimkama od promjene *k, g, h + i c, z, s*? Ako je u nabranju brojevnih imenica autor za prve dvije skupine naveo kojeg su roda (str. 105–106), onda se očekuje da isti princip zadrži i za ostale skupine a on to nije učinio. Logično bi bilo da se riječ za koju autor kaže da je brojevna imenica opisuje u poglavlju o brojevnim imenicama, a ne u poglavlju o brojevnim prilozima, kako je učinjeno s riječi *četvrt* (str. 108). Autorova tvrdnja da *četvrt* dolazi iza imenice »Razlika između *polpol* i *četvrt* je u tome što *po* dolazi ispred imenice a *četvrt* iza imenice koja označuje mjeru: *dva* i *polpol kilograma* — *dva kilograma* i *četvrt*« (str. 360) nalazi se u kontradikciji s autorovim prethodnim primjerom »tri četvrt kruha«, u kojem *četvrt* očito stoji ispred imenice, usp. i *tri četvrt kilograma*. Do kontradikcije je došlo jer je autor propustio istaći da se njegova tvrdnja odnosi samo na one slučajeve kada je *četvrt* dodatak uz već postojeće cijelo, npr. *dva kruha* i *četvrt*. Čitatelja se na str. 139 upućuje »Usporedi *slavenski genitiv!*«, ali kako da čitatelj jednostavno nađe *slavenski genitiv* kad ga u kazalu gramatike nema ni pod pojmom *genitiv* ni pod pojmom *slavenski*. Rečenicu »futura II. može, osim toga biti i pretpostavka već obavljene radnje u trenutku govorenja ili u trenutku spoznaje o tome o čemu se u trenutku govorenja samo pretpostavlja« (str. 431) neće razumjeti ni izvorni govornici, a kamoli stranci — kako se može futura II. »u trenutku spoznaje« izreći nego govorenjem, ali kako onda može trenutak spoznaje s futurum II. uslijediti nakon tog govorenja jer autor kaže da se »u trenutku govorenja samo pretpostavlja«?

O mjestu enklitike u rečenici autor točno zapaža da je položaj *Gospodin profe-*

sor je došao naspram *Gospodin je profesor došao* i *Gospodin profesor došao je* najprirodniji i kaže: »Začudo, u jezičnim se savjetnicima upravo prvi položaj enklitike proglašava lošim, a upravo je taj položaj najobičniji. Oba su druga također dobra, ali usiljenija od prvoga.« (str. 344). Šteta je samo što svoju ispravnu tvrdnju autor ne potvrđuje i vlastitim primjerom — umjesto toga on ne samo da u upravo citiranim dvjema rečenicama čak tri puta koristi usiljeniji položaj (»u jezičnim se savjetnicima« umjesto u *jezičnim savjetnicima se* »upravo je taj položaj« umjesto *upravo taj položaj je*, »oba su druga« umjesto *oba druga su*) nego je tako i u čitavoj knjizi, npr. »lične su zamjenice uvijek subjekti« (str. 326) umjesto *lične zamjenice su uvijek subjekti*, »takva je rečenica sadržajem potvrdna« (str. 327) umjesto *takva rečenica je sadržajem potvrdna*, »priložna se oznaka veže za predikat« str. 328) umjesto *priložna oznaka se veže za predikat*. Čak mu se uslijed toga što izbjegava staviti enklitiku na njeno najuobičajenije i najprirodnije mjesto događa da je u zabuni stavi na oba njena manje uobičajena mjesta i da takvim ponavljanjem enklitike dobije besmislenu rečenicu poput sljedeće u kojoj je ponovljena enklitika je. »U tim je rečenicama lice (u ličnoj zamjenici) jače je od svih drugih imenskih riječi« (str. 325). Da je enklitiku stavio na njeno najprirodnije mjesto, sigurno mu se ne bi dogodila takva greška, nego bi dobio ispravnu rečenicu *U tim rečenicama je lice (u ličnoj zamjenici) jače od svih drugih imenskih riječi*. Nije jasno zašto autor narušava ustaljenost kod imenica koje su brojive pišući da su one »brojlive« (str. 274), zašto umjesto izraza *kontrast* ili *suprotnost* koristi izraz »protivština« (str. 446). Nerazumljivo je zašto koristi dativ za neživo uz glagol *odgovarati* i u čitavoj gramatici piše da neki prijedlog »odgovara pitanju *gdje*« umjesto »odgovara na pitanje *gdje*« (str. 155). Poznato je i ustaljeno da se u takvim rečenicama s glagolom *odgovarati* koristi prijedlog *na* s aktuzativom, a dativ bez prijedloga koristi se samo za živo, npr. *odgovara prijatelju na pitanje* — primjenom autorove novine dobila bi se od te sasvim normalne rečeni-

ce jedna potpuno besmislena rečenica **odgovara prijatelju pitanju*.

Premda se od glagola *nasmijati se* češće koristi imperativ *nasmij se*, a ne *nasmiji se*, autor je naveo samo ovaj drugi (str. 191). Premda se češće koristi *Ne daj mu ga!*, a ne *Ne daji mu ga!*, autor navodi kao obaveznu ovu drugu rečenicu (str. 192). O prijedlogu *iz* autor kaže da se koristi za izražavanje građe, sastava, npr. *iz čelika, iz željeza*, dodajući da jezična norma tu zahtijeva prijedlog *od* (str. 124) — ali ne samo jezična norma nego i učestalost upotrebe zahtijeva da se na prvo mjesto stavi prijedlog *od*. Iako na nekim mjestima autor komentira određene normativne zahtjeve za izbacivanjem ili zamjenjivanjem nekog izraza kao neopravdane, npr. da je izraze *tokom rata, u toku rata* »nepotrebno mijenjati u *tijekom rata / rujna* i sl., kako se radi u posljednjih nekoliko godina« (str. 133), na drugim mjestima takav komentar nedostaje iako bi bio prikladan, npr. o neopravdanosti zabranjivanja prijedloga *pored* u mjesnom značenju poput *Sjede jedan pored drugog* i inzistiranja da se u takvim rečenicama koristi *pokraj* (str. 130). Autor je i sam podlegao pomodnom i istovremeno potpuno zališnom »aanju« neumjereno dodajući samoglasnik *a* u genitivnom nastavku pridjeva, npr. »za izbor pravilnoga padežnoga lika« (str. 9), »nema drugoga neodređenoga parnjaka« (str. 89) itd., čak i kad se ne može pozvati na neuvjerljivi fonetski razlog da sljedeća riječ počinje s *g* ili *k*. Dodavanje samoglasnika *a* na genitivni padežni nastavak *-og* nema nikakvu funkciju jer informaciju da se radi o genitivu, a ne o nekom drugom padežu sadrži već nastavak — *og*. Slično je i s dodavanjem samoglasnika *e* na lokativni nastavak. Nefunkcionalno suvišno dodavanje u suprotnosti je sa zakonom jezične ekonomije, koji je odavno poznat kao jedan od temeljnih jezičnih zakona, a definirao ga je francuski lingvist André Martinet. O vezniku *pošto* autor ističe da je postao nepotrebno zapostavljen kao vremenski veznik i da ga treba koristiti u vremenskom značenju (str. 314, 407). S druge strane kaže da

pošto kao uzročni veznik »u hrvatskoj jezičnoj normi nema opravdanja« (str. 314). Međutim inzistiranje da se *pošto* zadrži kao vremenski veznik a da se istovremeno zabranjuje kao uzročni veznik nije logično jer poznato je da drugi vremenski veznici mogu funkcionirati i kao uzročni, npr. *čim*: usp. vremensku rečenicu *Idemo van čim prestane kiša* i uzročnu rečenicu *Čim skrivaš pogled, siguran sam da kriješ nešto od mene*, u kojoj *čim* ima značenje uzročnog veznika *budući da*. Ako su drugi veznici koji funkcioniraju kao vremenski mogli razviti i značenje uzročnosti, zašto to onda ne bi mogao i *pošto* ako se želi da on uopće opstane u jeziku kao veznik? Jer očito je da nasilno zabranjivanje prirodnog razvoja uzročnog značenja kod tog veznika ima za posljedicu da se on prestaje koristiti i kao vremenski i da nestaje iz jezika.

221

U navođenju primjera riječi autor ima jednu neobičnu novinu: umjesto *snijeg* piše *snieg*, umjesto *cvijet* piše *cviet* i tako dalje, dakle umjesto *ije* piše *ie*. Uvođenje takve novine stoji u neskladu sa svim tekstovima pisanim na suvremenom hrvatskom jeziku, pa čak i s tekstom samog autora gramatike jer i njegov tekst glasi npr. »iako je u osnovnoj riječi obavezna« (str. 19), a ne *rieči*, ili »ponekad s izmijenjenim značenjem« (str. 22), a ne *izmijenjenim*, i tako dalje u čitavoj gramatici. Takva novina ne može imati praktičnu vrijednost, nego može samo zbuniti i domaćeg i stranog čitatelja jer potvrde takvom načinu pisanja neće naći u drugim djelima pisanim na suvremenom hrvatskom jeziku pa čak ni u tekstovima autora te novine.

Među autorovim primjerima ima ih i prilično čudnih. Zar bi primjer *Bijaše raditi* značio »trebao si raditi« (str. 186), a primjer *bijaste se prije sjetili* zar bi značio »trebali ste se prije sjetiti« (str. 204)? Zar su rečenice poput autorove s *nekamoli* uobičajene: *Nije ni on mogao, nekamoli ti* (str. 316)? Ili poput sljedeće: *Ono štono si mi pokazao prošli put* (str. 322)? Sigurno većini nije prihvatljiv primjer *Da će mu svi to priznati, oni neće* (str. 437) koji bi trebao značiti »makar mu svi to priznali, oni ne-

će'. Nije svakome prihvatljiv ni primjer *Kroz dan nešto radi i čita* (str. 140), a on bi trebao oslikati najnormalniju upotrebu prijedloga *kroz*. Isto je i s prijedlogom *u*: *Obavili smo to u jedan dan* (str. 144), *za: Proći za vrata* (str. 146), *pred: Pred jedan sat* (str. 146). Ili s riječju *nate* u *Nate, pridržite!* (str. 285) ili s *dosle* u *Bili su sve dosle, dok nije on došao po njih* (str. 405). Zašto se uopće navode primjeri poput *Uz rat su se namučili, Bili su ovdje uz Božić* (str. 141), *prepjecati* (str. 167), *hotjeh, hotje* (str. 182) jer čak i s napomenom da su rijetki i regionalni ipak ne zaslužuju mjesto u gramatici koja bi, prema riječima autora, trebala biti praktična i sadržavati primjere iz suvremenog živog jezika? Nije prihvatljiva tvrdnja u gramatici da prijedlog *mimo* osim s genitivom dolazi i s akuzativom kao što nisu prihvatljive ni rečenice kojima autor oprimjeruje *mimo* s akuzativom: *Prolazi mimo nju kao mimo tursko groblje, Ne možemo mimo redovnu proceduru, Protrčao je mimo me, On je mimo ostale ljude* (str. 141–142). Za čitav niz glagolskih oblika u gramatici može se reći da su neobični: *reku* od *reći* (str. 167), *tuknuti* od *tući* (str. 168); infinitiv *kličići* (str. 167); aoristi *sagoh se, biše* (str. 182) itd. Nerazumljivo je zašto su u par svršeni–nesvršeni glagol, poput *dići* i *dignuti* stavljeni *preteći* i *pretrgnuti* (str. 168) kad su to potpuno različiti glagoli s različitim značenjem.

Ima zabrana kakve u praktičnoj gramatici koja polazi od »živoga jezika« nisu opravdane jer nemaju ni gramatičku ni praktičnu osnovu. Čemu zabranjivati proširenu upotrebu riječi *putem* (str. 12) u rečenicama poput *Idemo ovim kraćim putem* i inzistirati da tu mora biti oblik *putom*? Čemu zabranjivati upotrebu *Ispalo mu je nekoliko zubi* i isticati da je pravilno jedino *zuba* (str. 12)? Zar je u praksi češće *sirovi* a ne *sirevi*, *nosovi* a ne *nosevi* (str. 18, 34–35)? Za rečenice poput *On radi na školi / na fakultetu* nikako se ne može reći da su zastarjele (str. 142) kad su sasvim uobičajene i česte. Kako shvatiti autorovu napomenu da su rečenice s futurom poput *Drago mi je što će i oni doći* rijetke (str.

414) — pa radi se o sasvim normalnim rečenicama. Autorov pokušaj normiranja i sužavanja upotrebe zamjenica s prefiksom *ne* — u upitnim rečenicama daje apsurdan rezultat jer prema njemu bi rečenica *Je li to netko tu bio?* bila ispravna (str. 368), a rečenica *Je li netko tu bio?* bila bi neispravna. Na istoj stranici na kojoj odbacuje sasvim normalne rečenice poput *Je li netko tu bio?*, autor među svojim primjerima normalnih rečenica ima *Je li svatko došao?*, što u najmanju ruku zvuči čudno jer uobičajeno bi bilo *Jesu li svi došli?* S jedne strane autor posvećuje veliku pažnju opisu i zabranjivanju negiranja pomoću *ni ne, niti ne* te o takvom negiranju kaže »gruba je pogreška« (str. 372–373), a s druge strane ne kaže neke osnovne, strancima mnogo važnije stvari, čije prešućivanje vodi u neusporedivo »grublje greške«: ne kaže da je u hrvatskom jeziku naspram drugih jezika negiranje glagola daleko češće nego negiranje nekog drugog člana rečenice, npr. na njemačkom jeziku je uobičajeno negirati *Er hat nicht viel gelernt*, što kad se prevede na hrvatski jezik ne može ostati kao u originalu negiranje priloga **On je ne mnogo učio*, nego se mora pretvoriti u negiranje glagola *On nije mnogo učio*.

Poistovjećivanjem rečenica poput *Možda se sjetio da ne mora više dolaziti* (str. 301) i rečenica poput *Možda se sjetio svega što si mu rekla* autor pokazuje nepoznavanje razlike između relativnih (odnosnih) i izričnih rečenica. Nepoznavanje veznika *što* pokazuje i navođenjem primjera *Zahvaljujući tome da nam je pomogao, mogli smo ovo na vrijeme završiti* (str. 303), u kojem je nepravilno upotrijebio veznik *zahvaljujući tome da*. Svakom izvornom govorniku, bez obzira na to je li lingvist ili nije, jasno je da bi ta rečenica morala biti s veznikom *zahvaljujući tome što*, a jedan pisac gramatike morao bi znati da je primjer s *da* neprihvatljiv jer se u njemu govori o radnji koja se zaista ostvarila i da se stoga mora upotrijebiti *što*. Za *što* je, naime, karakteristična ostvarenost, faktivnost, a za *da* neostvarenost, što se vidi i kad se usporedi rečenica *Liči na tebe kao da ti je sestra*, gdje se ne može reći *kao što*

jer u stvarnosti nisu sestre, naspram rečenica *Kao što je najavljeno, nema nikoga*, gdje se pomoću *što* označava da je to stvarno najavljeno. Ne može se ni pomisliti da se radi o slučajnoj zabuni autora jer on i kasnije u knjizi pokazuje da je potpuno nesvjestan te osnovne razlike između *što* i *da* govoreći »Uz zahvaljujući tome umjesto *što* može stajati i *da*: Samo zahvaljujući tome da smo bili tamo i sve vidjeli, mogli smo svjedočiti u tom sporu.« (str. 414) — pa već time *što* je izvorni govornik ovoga jezika autor bi morao vidjeti da taj primjer uopće nije prihvatljiv s *da*.

Nije jasno zašto pri opisu relativnih rečenica autor riječi *koji*, *kad*, *čiji*, *kakav*, *kako*, gdje podvodi pod *što* govoreći da su sve to »zamjenice tipa *što*« (str. 392) — kao prvo, potpuno su različite s obzirom na deklinaciju i ostala svojstva, a kao drugo, *što* nije ni najučestalija ni najtipičnija riječ u takvim rečenicama, nego je to *koji*. Budući da relativne rečenice sa *što* nisu ni približno brojne kao relativne rečenice sa *koji* nije jasno zašto opis vrsta relativnih rečenica počinje poglavljem o relativnim rečenicama sa *što* a tek nakon njega slijedi poglavlje o relativnim rečenicama sa *koji* (str. 397–401). O nepromjenjivoj riječi *što* u relativnim rečenicama autor kaže da ima priložno značenje (str. 397) — kako to da joj onda nijedno od priložnih značenja koja autor navodi u poglavlju o priložima ne možemo pripisati, ni značenje mjesta, ni vremena, ni količine, ni načina, ni drugo, usp. autorove primjere *Kako ta riječ, što toliko obećava, ne znači baš ništa; To je ona glumica što je bila s njima*. Kontradikcije u opisu relativnih rečenica u gramatici nastavljaju se i dalje: autor kaže da su relativne rečenice s nepromjenjivim *što* faktivne (str. 398), a već na sljedećoj stranici gdje nabraja upotrebe riječi *što* u drugim rečenicama koje nisu relativne navodi faktivne rečenice. U nastavku stranice navodi kao primjere faktivnih relativnih rečenica *Što oni nemaju što jesti (to) nikoga ne zanima; Da oni nemaju što jesti, (to) nikoga ne zanima* itd. — no te rečenice uopće nisu relativne rečenice! Kad bi autor usporedio te svoje primjere s primjerima

faktivnih relativnih rečenica koje je naveo na prethodnoj stranici, npr. *To je put što vodi u grad*, onda bi vidio da između njih postoji bitna razlika: dok se nepromjenjivi *što* u pravim relativnim rečenicama uvijek može zamijeniti pomoću najučestalijeg i najtipičnijeg vezničkog sredstva u relativnim rečenicama, a to je *koji*, npr. *To je put što vodi u grad/ to je put koji vodi u grad*, dotle u primjerima koji nisu relativne rečenice takva zamjena nije moguća, uspr. *Što oni nemaju što jesti, (to) nikoga ne zanima / *Koje oni nemaju što jesti, (to) nikoga ne zanima*.

Navodeći kao relativne rečenice i one koje to nisu, autor stalno upada u nove kontradikcije: za nepromjenjivi *što* mora biti, dakle, nekakav antecedent uvijek — kako je onda moguće da na istoj stranici u navedenom primjeru *Što oni nemaju...* najavljenom da sadrži »odnosni nepromjenjivi, priložni veznik *što*« (str. 399) ispred *što* ne stoji nikakav antecedent? U primjerima iz gramatike *Sve što god hoće, samo neka uči; Nikad kad god ga tražimo njega nema; Ništa što god ima neće mu koristiti; Nigdje gdje god staneš nemaš gdje sjesti* itd. (str. 396) morao bi ispred i iza relativne rečenice stajati zarez jer su te rečenice nerestriktivne: *Sve, što god hoće, samo neka uči; Nikad, kad god ga tražimo, njega nema; Ništa, što god ima, neće mu koristiti* itd. O relativnoj zamjenici *tko* autor ističe »ne oslanja se, ne odnosi se nikad na lične zamjenice (kao ni na imenice), ako je odnosna rečenica obavezna, bez zareza« (str. 401), međutim ta zamjenica se ne odnosi na lične zamjenice i imenice ni kada je sa zarezom, kada je neobavezna (nerestriktivna), npr. **Ja, tko sam došao, našao sam sve*. Nakon što je jedan za drugim naveo sedamnaest primjera relativnih rečenica, i nijedna od njih nije sa zarezima, *što* znači da nijedna nije neobavezna ili apozitivna nego su sve obavezne, autor tvrdi »Takve se odnosne rečenice vežu i za lične zamjenice i za vlastita imena, ali najčešće kao neobavezne, apozitivne« (str. 401–402) — to je neshvatljivo kontradiktorna tvrdnja o samim primjerima, tim više *što* i u njima

čak već stoje lične zamjenice i usprkos tome su relativne rečenice obavezne, npr. *Nema ga koji ne bi tako učinio, Ima ih koji se nikad toga ne bi sjetili, Znam ih koje su odveli u zatvor za takve stvari*. I kad bismo stavili vlastitu imenicu u te primjere, relativna rečenica bi ostala obavezna, *Nema Marka koji ne bi tako učinio, Ima Marija koje se nikad toga ne bi sjetile, Znam Ivana kojeg su odveli u zatvor za takve stvari*. I oni od nabrojanih primjera koji ne sadrže ličnu zamjenicu ili vlastito ime mogu zadržati obaveznu relativnu rečenicu i onda kad se u njih stavi lična zamjenica ili vlastito ime, npr. *Ima li ijedna Ana koja ti se sviđa? Dovedi Marka koji bi mi valjao, Nema Petra koji bi to mogao platiti* itd. Stoga je autorov pokušaj dovođenja u vezu sedamnaest nabrojanih primjera i neobaveznosti relativne rečenice potpuno promašen.

Pogrešno su u gramatici navedene pod relativnim rečenicama i ovakve rečenice: *Bolje je tako nego da ideš pješice, Bit će brže autom nego da ideš biciklom* (str. 411). Autorovo nepoznavanje relativnih rečenica spojeno je s nepoznavanjem vrsta riječi kada tvrdi da se »odnosni zamjenički količinski prilog *što*« odnosi na »prilog *sve*« (str. 412) i daje primjer *Sve što ih tamo ima ne vrijede ništa*. Kako je moguće zamjenicu *sve*, koja nema nijedno svojstvo priloga, proglasiti prilogom? Kako je moguće reći da se nepromjenjivi količinski »prilog« *što* odnosi na *sve*? Nepromjenjivi količinski *što* se ne može odnositi na *sve*, nego se odnosi na imenicu, što se uostalom vidi i iz navedenog primjera jer on bi bio neprihvatljiv kad ne bismo pretpostavili da između *sve* i *što* stoji neka imenica koja je morala biti spomenuta u prijašnjem kontekstu, i rečenica ustvari glasi *Sve knjige/diplome/kuće što ih tamo ima...* Na *sve* uz koje ne bi stajala nikakva imenica ne može se odnositi nepromjenjivi količinski *što*, nego samo promjenjiva zamjenica *što*, koja svojim oblicima *čega, čemu* itd. pokazuje padež u relativnoj rečenici, npr. *Sve čemu si se radovala ostvarilo se*. Dok između *sve* i nepromjenjivog količinskog *što* mora stajati makar podrazumijevana ime-

nica, između *sve* i promjenjive zamjenice *što* ne može stajati imenica, npr. **Sve knjige/diplome/kuće čemu si se radovala...* Promjenjiva zamjenica *što* odnosi se na jedne vrste riječi, a nepromjenjivi količinski *što* na druge, pa tako u prethodnom primjeru kao i u drugima nije moguće promjenjivu zamjenicu *što* zamijeniti nepromjenjivim količinskim *što*: **Sve što si se radovala ostvarilo se*.

I autorov pokušaj da normativno pouči kada je u relativnoj rečenici potrebno za izražavanje posvojnosti koristiti *čiji* odnosno *koji* ima za rezultat kontradikciju: autor prvo kaže »mjesto zamjenice *čiji* jezična je norma preporučivala zamjenicu *koji* u genitivu«, o čemu odmah daje svoj sud »za takvu preporuku nema nikakvih pravih razloga«, da bi nekoliko redova kasnije rekao da »postoje slučajevi kad je zamjenica *koji* bolja i sasvim opravdana« i da su to oni slučajevi u kojima dubinska rečenica iz koje nastaje relativna rečenica »ima posvojni genitiv ili posvojni dativ« (str. 403). Međutim svaka dubinska rečenica iz koje nastaje relativna rečenica s posvojnim *čiji* ili *koji* ima posvojni genitiv ili posvojni dativ! To se dobro vidi čak i ako se uzmu oni primjeri koje autor koristi kad kaže da u njima nema razloga za upotrebu *koji* umjesto *čiji*: *Treba se pouzdati u ljude kojih su namjere časne, nizale su se kuće kojih su vrtovi bili puni cvijeća*, gdje relativna rečenica u oba slučaja potječe od rečenice s posvojnim genitivom ili posvojnim dativom *Namjere ljudi su časne, Ljudima su namjere časne, Vrtovi kuća su bili puni cvijeća*. Dakle, pravilo autora je takvo da primjeri kojima oslikava kako za izražavanje posvojnosti ne treba koristiti *koji* nego *čiji*, istovremeno su upravo oni primjeri u kojima je »zamjenica *koji* bolja i sasvim opravdana« umjesto *čiji*. Ne samo da iz toga strancima uopće neće biti jasno kada se koristi *koji*, a kada *čiji* za izražavanje posvojnosti u ovom jeziku nego će takvo kontradiktorno pravilo zbuniti i izvorne govornike. Ovdje ću stoga samo podsjetiti da se za izražavanje posvojnosti u relativnim rečenicama suvremenog hrvatskog jezika neusporedivo najčešće koristi *čiji*. Da

autor gramatike očito ima poteškoća u sklapanju rečenica s *čiji*, vidi se i iz toga što među njegovim primjerima relativnih rečenica ima i takvih koji ne samo da dovode u sumnju autorovo poznavanje relativnih rečenica nego i autorovo poznavanje hrvatskog jezika uopće, npr. *Ima **sva-čiji čiji** je bio tamo, Nisam danas vidio našega, čijega su svi očekivali, Ako ima **ičijih djela čijih** bi se trebalo stidjeti, Vidio je opet **susjedova, čijega je vidio i prošli put*** (str. 402).

Iz dosad navedenog proizlazi nedvosmislen zaključak da autor nije bio dorastao zadatku koji je postavio pred sebe — napisati gramatiku hrvatskoga jezika. A kako da autor ovoga prikaza završi prikaz riječima da se ne radi o najgoroj mogućoj gramatici hrvatskog jezika bez straha da će takvom izjavom i sam upasti u kontradikciju? Nije, nažalost, kontradiktorno izjaviti tako nešto jer druge gramatike hrvatskog jezika nastale zadnjih desetljeća nisu ništa bolje. Stara gramatika Brabec-

Hraste-Živković još uvijek je bolja od svih gramatika nastalih nakon nje iako je odavna po mnogim stvarima zastarjela. Da se ne bismo stalno morali vraćati starim gramatikama i da konačno svaka nova gramatika prestane bivati sve lošijom, tome treba pripomoći i ovaj prikaz jer je napisan s namjerom da ukaže na sve veće i sve mnogobrojnije greške koje se redaju u novijim gramatikama hrvatskog jezika te da tako pomogne njihovom prevazilaženju. S negativnom tendencijom u novijim hrvatskim gramatikama treba konačno učiniti kraj. Cilj pisanja ovakvih prikaza jest da jednom u budućnosti gramatike hrvatskoga jezika prestanu zauzimati zadnje mjesto, ne u usporedbi s gramatikama engleskog ili njemačkog jezika — s njima nas i ne pokušavam uspoređivati, nego da napokon prestanu zauzimati zadnje mjesto i u usporedbi s gramatikama češkog, poljskog, bugarskog i ostalih slavenskih jezika.

SNJEŽANA KORDIĆ